

TARTU LINNA RAHVAKOHTU TÖÖ MÕNINGATEST KÜSIMUSTEST^I

I. A d o j a a n ,
õigusteaduse kandidaat^{XX}

Kohus kui Nõukogude riigi organ, kelle eksklusiivseks funktsiooniks on õigusemõistmine, täidab tähtsaid ülesandeid, mis on seotud kommunistliku ühiskonna loomisega ning inimestevaheliste kommunistlike suhete ja uue inimese kujundamisega. Kohus kasvatab kodanikes ustavust kodumaale ja kommunismlüritusele, nõukogude seaduste täpset ja kõrvalekaldumatut täitmist, hoolitsevat suhtumist sotsialistlikku omandisse, kodanike õiguste, au ning väärrikuse ja sotsialistliku ühiselureeglite austamist.

Õigusemõistmist teostab kohus tsiviil- ja kriminaal-asjade arutamise teel. Kriminaalkaristusi kohaldades kohus mitte ainult karistab kurjategijat, vaid seab eesmärgiks kurjategija parandamise ja ümberkasvatamise.

Rahvakohtutes toimub kõigi kriminaal- ja tsiviilasjade arutamine kollegiaalselt, rahvakaasistujate osavõtul.

Rahvakohtunikud ja rahvakaasistujad on valitavad. Rahvakaasistujate osavõtt õigusemõistmisest tagab rahvakohtute tihedad sidemed rahvakaasistujad valinud kollektiividega - ettevõtete ja asutuste töötajatega, kelle ees annavad oma tegevusest aru nii rahvakohtunikud kui ka rahvakaasistujad.

Rahvakohtunike töö seisneb tsiviilõiguslike vaidluste ja kriminaal-asjade arutamise kõrval ka administratiivasjade arutamises. Viimaseid arutab rahvakohtunik ainuisikuliselt.

Peale nimetatud ülesannete on rahvakohtunikel veel tähtis töölohk - profülaktiline töö, mille eesmärgiks on selgitada kodanikele seadusi ning nende rikkumise tagajärgi ja avaldada sellega hoiatavat mõju. Seda selgitustööd teevad

^X Ettekanne, peetud 26. detsembril 1976. Avaldatakse lühendatult.

^{XX} Ettekanne pidamise ajal töötas sm. I. Adojaan Tartu Linna Rahvakohtu esimehena.

rahvakohtunikud väga mitmel viisil: esinevad loengute ja vestlustega, avaldavad artikleid ajakirjanduses, võtavad sõna raadios ja televisioonis. Üheks kuritegude ärahoidmise ja seadusi selgitavaks vahendiks on kohtuistungite läbiviimine kohtualuse töökohas, kus võimalikult rohkem inimesi saab kohtuistungist osa võtta. Seejuures on hukkamõistjateks inimesed, kes süüdlast tunnevad ning kelle arvamus avaldab talle suuremat mõju kui võõraste inimeste oma.

Asjade arutamisel ilmnenuid puuduste, kuritegu või muud õiguserikkumist põhjustanud ja soodustanud asjaolude kohta tehakse erimäärusi. Neis juhitakse vastavate organite või ametiisikute tähelepanu vajadusele edaspidises töös kõrvaldada kõik see, mis põhjustab või soodustab seaduserikkumisi.

Selleks et täpselt teada, millises suunas on vaja suunata selgitustööd ettevõttes või asutuses, kus õiguskaitsealases tegevuses esineb tõsiseid puudusi, tegelevad rahvakohtunikud süstemaatiliselt kriminaal-, tsiviil- ja administratiivajade mitmesuguste liikide üldistamisega. Selle tulemusel on tehtud esildisi asutuste ja ettevõtete juhtkondadele ning järeldusi asjade arutamise õigsuse kohta.

Kõige selle kõrval võtavad rahvakohtunikud vastu kodanikke, lahendavad nende kaebusi, abistavad seltsimehelike kohtute liikmeid konkreetsete asjade lahendamisel.

Tsiviilajade analüüsist selgub, et kõige enam on rahvakohtus olnud abielulahutus. Näiteks, 1975. ja 1976. a. moodustasid need 39 % kõikidest tsiviilajadest. Järgneb alimendide nõudmine laste ülalpidamiseks - 13 %. Teistsuguseid asju on vähem. Seega on 52 % tsiviilajadest tingitud ebakõlast perekonnaelus.

Tartu Linna Rahvakohus on ulatuslikult üldistanud abielulahutuste põhjusi. Üldistuse andmed näitavad, et ligi pooled abielud on purunenud meeste ebaväärika käitumise ja alkoholi liigtarvitamise pärast.

Rahvakohtus toimub poolte lepitamine ja selleks antakse nn. leppimise aeg, mille vältel abikaasadel oleks võimalik veelkordselt kõik asjaolud läbi kaaluda, et teha õige otsus. Üldistuse andmetest selgub, et 12 % kõikidest abielulahutuse asjadest lõpetati rahvakohtus poolte leppimise motiivil või hagist loobumisega. See lõpetatud asjade üsna suur protsent tõendab, et vahel esitatakse abielulahutuse

avaldusi kohtusse ka enneaegselt. Seetõttu peab kohus eriti hoolikalt suhtuma seda liiki asjade arutamisse ja tegema kõik, et abikaasad lepiksid, kui selleks on vähegi võimalusi.

Süüdimõistetute seas oli 1976. a. kõige rohkem sotsialistliku vara riisujaid, kes moodustasid süüdimõistetute üldarvust 22 %. Kodanike isikliku vara vargad moodustasid süüdimõistetutest 18 %, huligaanid - 13 %. 1975. a. moodustasid süüdimõistetutest kodanike isikliku vara vargad 20 %, sotsialistliku vara riisujad ja huligaanid kumbki 15 %. 1975. a. moodustasid süüdimõistetutest vabadusekaotusega karistatud 70 %, 1976. a. 72 %. 1975. a. moodustasid süüdimõistetutest alaealised 9,7 %, 1976. a. oli neid 11 %.

Ligi pooled kuritegudest ja valdav enamik administratiivkorras karistatavatest üleastumistest pandi toime joo-beseisundis. Alkoholismivastasele sundravile saadetavate isikute arv on suhteliselt väike võrreldes krooniliste alkohoolikute arvuga. On vaja, et oleks võimalik rohkem ravida kroonilisi alkohoolikuid.

Tundub, et mõnes osas on võimalik kohtu- ja uurimisorganite töö lihtsustada. Nii näiteks oleks otstarbekohane muuta registreeritud abielust sündinud laste ülalpidamiseks alimentide väljamõistmise korda. Seda võiks teha nii: vastavate dokumentide esitamisel võiks lubada notaril välja anda täitepealdis, mille alusel toimub alimentide kinnipidamine ja isikule, kellelt alimendid kinni peetakse, võiks jääda õigus kaevata notari tegevuse peale rahvakohtusse (kui ta peab alimentide kinnipidamist ebaõigeks) või lubada rahvakohtunikul ainuisikuliselt otsustada alimentide kinnipidamine, teatades sellest alimente maksuma kohustatud isikule.

Mõnedes kriminaalasjades võiks asja kohtueelsest uurimisest loobuda, koguda vajalikud dokumendid ja seletused ning saata materjal protokolliga prokuröri kaudu rahvakohtusse, kus rahvakohtunik otsustaks kriminaalasja algatamise küsimuse ja annaks süüdistatava kohtu alla, nagu see toimub piisiriisujate asjades vastavalt ENSV KrPK §-dele 358, 362, 363. Nii võiks saata kohtusse materjalid alimentide maksimisest kuritahtlikult kõrvalehoidujate kohta (ENSV KrK §-id 121 ja 122), passimäärustiku sätete rikkujad (ENSV KrK § 189), transpordivahendi joobeseisundis juhtijate asjades (ENSV KrK §

204¹) jmt. kuritegudes, kus süüdistatavate isikute kuritegelik käitumine on tõendatav põhiliselt dokumentidega. Nii näiteks loetakse passimäärustiku sätete rikkuja süü tõendatuks, kui teda on administratiivkorras karistatud sisseregistreerimatult elamise pärast ja vaatamata sellele ei ole ta end sisse registreerinud. Põhjused, miks süüdlane ei ole end sisse registreerinud, selguvad tema enda seletustest ja muud asjaolud on tavaliselt ebaolulised. Sageli on nendesse kriminaal-asjadesse nagu kunstlikult juurde tõmmatud tunnistajaid, kes tõendavad vaid süüdlase seletusi, et ta paar päeva (nädalat, kuud) elas juhuslikus kohas. Selliste tunnistajate ütlused ei anna tavaliselt midagi asja selgituseks, kuna on üldreeglinna täiesti ükskõik, kus ja kui kaua süüdlane viibis. Tähtis on siinkohal see, et ta elas sisse registreerimatult. Seda aga tõendab pass ja tema enda seletus tavaliselt piisavalt. Umbes samasugune olukord on kohtu poolt väljamõistetud alimentide maksmisest kuritahtliku kõrvalehoidumise puhul. Nendes asjades on oluline alimentide pikemaajaline mitte-maksmine ja isiku ametlik hoiatamine kriminaalvastutuse kohta, kui ta kuritahtlikult hoidub kõrvale alimentide tasumisest. Ka antud kuriteo koosseisu tõendavad põhiliselt dokumendid.

Lisaks eelöeldule tundub otstarbekana anda taoliste asjade lahendamise rahvakohtunikule ainuisikuliselt.